

Paul M. Sweezy

En avgörande skillnad mellan kapitalism och socialism

Den svenska översättningen¹ är hämtad från antologin *Marx och den moderna national-ekonomi* (red. David Horowitz), som gavs ut 1970. Översättare: Caroline Orrghen.

Det ursprungliga konceptet till den här artikeln tillställdes fem ekonomer för att dessa skulle kommentera innehållet. Var och en av dem hade kritiska synpunkter att komma med; och förutom att några av de kritiska invändningarna grundade sig på missförstånd, var de övriga mycket väl berättigade. Jag har försökt att tillgodose en del av dem genom att ändra på formuleringar. Det tycktes mig emellertid som om man endast kunde tillmötesgå de viktiga invändningarna inom ramen för en annorlunda och mycket längre artikel. Eftersom det otvivelaktigt skulle vara förståndigt att anta att samma eller liknande kritiska synpunkter kommer att föresväva andra läsare, skulle jag i förväg vilja förklara att detta *inte* är ett försök att framställa en teori om industrialisering. Det är snarare en strävan att belysa vad som händer *efter* det att en grundläggande industrialiseringsprocess har fullbordats. Det som jag med andra ord har att säga om industrialiseringens förlopp i sig, sker genom att jag formulerar ett problem, inte med hjälp av att lösa det. Vad beträffar den centrala satsen i artikeln är det min fasta övertygelse både att den är giltig och att den förtjänar uppmärksamhet. Detta intryck har även förstärkts efter det att jag hört kommentarerna från dem som läste det första utkastet.

Varje ekonomiskt utvecklat samhälle måste gå igenom en fas av *industrialisering*, vilken mätes i decennier snarare än i år. Detta skede i samhällets utveckling innebär att dess grundläggande industriella struktur bygges upp från början. Man kan inte visa på något bestämt tillfälle då denna period började eller slutade, men dess förekomst och betydelse är trots detta mycket påtaglig.

Vi kanske bäst inser detta om vi tänker oss själva i en ställning som centrala planerare i ett underutvecklat land, där vi fått till uppgift att bygga upp en högt utvecklad industriell ekonomi. Först och främst kommer vi att tänka på de basindustrier som måste byggas, om vi använder termen i dess vidaste bemärkelse. Man inser att under denna uppbyggnadsperiod kommer en mycket stor del av produktionen att behöva så att säga plöjas ner, och konsumtionens expansionstakt kommer att starkt begränsas. Man kommer vidare att göra åtminstone ungefärliga uppskattningar av när denna uppbyggnadsperiod kan vara avslutad, och man skall kunna skörda frukterna därav i form av en snabbt expanderande konsumtion.

Allt detta förefaller mycket klart om vi tänker oss en planerad ekonomi. De flesta ekonomer tycks emellertid ha försummat detta i sina teorier om den icke planerade ekonomin, kanske just därför att det där inte finns någon vars synpunkt motsvarar den centrala planerarens. I vilket fall som helst tror jag att de fakta som åsyftas är betydelsefulla och att genom att uttryckligen ta hänsyn till dem, kan vi vinna betydande förståelse för det sätt på vilket både icke planerade ekonomier (kapitalistiska) och planerade ekonomier (socialistiska) fungerar.

I

Låt oss börja med att dela in ekonomin i två avdelningar. Avdelning I tillverkar alla producentvarorna, och avdelning II alla konsumentvarorna. Skiljelinjen mellan de två avdelningarna är inte klart definierad men distinktionen är i sig mycket tydlig och användbar.² Låt oss

¹ Det engelska originalet är från *The Present as History*. New York: Monthly Review Press, 1953.

² Detta schema där man delar in ekonomin i avdelningar hade naturligtvis sitt ursprung hos Marx, men det har även använts av senare marxistiska ekonomer i stor utsträckning. Jämför min *Theory of Capitalist Development*, i synnerhet kapitel 5, 10 och 11. Nämda schema är emellertid inte oförenligt med flertalet icke-marxistiska

förutsätta att vi har att göra med ett ekonomiskt sett underutvecklat land, vilket kan dra nytta av de kända tekniska metoder som förekommer i högre utvecklade länder. På så sätt kan vi undvika att trassla in oss i problem som avser teknologiska förändringar. Till att börja med har detta land en mycket liten första avdelning, då den största delen av dess ekonomi koncentreras på avdelning II. Vi kommer att anta att det inte förekommer några relativa brister i naturtillgångar eller arbetskraft. Under dessa omständigheter kan ekonomin expandera på alla områden och i bägge avdelningarna samtidigt. 'Sparande' eller mera exakt uttryckt, kapitalackumulation, innebär inte att man skär ned sin aktuella konsumtion, utan sparandet fortskrider snarare jämsides med en ökning av konsumtionen. Denna konsumtionsökning kan å sin sida delas upp i en del som är avhängig arbetsstyrkans tillväxt och en annan som är beroende av de stigande realinkomsterna.

Om vi förutsätter, vilket vi även bör göra, att arbetarna i genomsnitt konsumerar hela sina inkomster, kommer återstoden av efterfrågan på avdelning II:s produktion att vara avhängig två faktorer: 1. inkomstfördelningen mellan arbetare och kapitalister, 2. kapitalisternas ackumulationstakt.³

Allmänt sett, utgöres efterfrågan på produktionen i avdelning I, av det vi kallar återanskaffning och expansion, som kapitalisterna i de bägge avdelningarna önskar. Låt oss göra det enklaste möjliga antagande beträffande efterfrågan på ersättningsanskaffning, nämligen att en bestämd del av kapitalet behöver ersättas varje år, vilket också sker. Då kommer ersättnings- efterfrågan att variera direkt med avdelningens storlek. Detta för oss fram till den centrala frågan: Vad är det som bestämmer efterfrågan på expansionsinvesteringar i de båda avdelningarna?

Vad beträffar avdelning II, tycks det vara ett förnuftigt antagande att kapitalisterna grundar sina investeringsbeslut på den faktiskt iakttagna och upplevda trend, som konsumtionen uppvisar. Om konsumtionen växer långsamt kommer efterfrågan på nyinvesteringar att vara liten i avdelning II; och det motsatta förhållandet gäller om konsumtionen växer snabbt, nämligen att efterfrågan på nyinvesteringar i avdelning II då kommer att vara stor.

Slutligen har vi då expansionsefterfrågan i avdelning I på de produkter som tillverkas i avdelning I. Det bör genast poängteras, att detta är själva kärnpunkten i industrialiseringsfrågan. En stor expansionsefterfrågan i avdelning I är liktydig med en snabb industrialisering och en liten efterfrågan på nyinvesteringar innebär en långsam industrialisering.

Låt oss göra ett uppehåll för att konstatera att det inte är helt och hållet klart varför det skulle förekomma en sådan nyanskaffningsefterfrågan i avdelning I. När allt kommer omkring, skulle man kunna hävda att bägge avdelningarna måste styras mot tillverkning av konsumtionsvaror; att efterfrågan på nyinvesteringar i avdelning II således skulle mäta det primära kravet på flera produktionsresurser; och att nyanskaffningsefterfrågan i avdelning I följaktligen kunde förväntas vara begränsad till det som behövs för att man skall kunna motsvara den långsamt stigande ersättningsefterfrågan. Ett sådant fall är förvisso tänkbart, men det är fullständigt orealistiskt. I praktiken kan inte avdelning I expandera långsamt och kontinuerligt i spåren av en stigande konsumtion. Hela industrier, transportnät, kommunikationssystem och så vidare, vilka absolut kommer att bli oundgängliga när konsumtionen har nått en viss nivå, finns helt enkelt inte från början, och de kan inte föras in i bilden bit för bit. Under en lång tid

---

teorier, och det innebär inte att man måste godta sådana typiska marxistiska doktriner som arbetsvärdeläran eller teorin om mervärdet. Jämför Ragnar Nurkse, *The Schematic Representation of the Structure of Production*, *Review of Economic Studies*, juni 1935.

³ Var och en av dessa faktorer är naturligtvis ytterst komplicerad. Som exempel kan nämnas att det inflationsdrivande skapandet av bankkrediter kan utvidga kapitalisternas andel av den totala inkomsten och samtidigt höja kapitalisternas investeringstakt. Jag ämnar inte utesluta sådana processer som verkligen har spelat en avgörande roll i alla kapitalistiska länders utveckling, utan jag försöker i stället innefatta dem i mera kortfattade formler.

måste tillväxten i avdelning I föregripa och vara synnerligen oberoende av den ökning i konsumtion som äger rum. Denna förutseende och självständiga expansion i avdelning I är just det som vi avser med industrialisering.⁴

Under detta utvecklingsstadium skulle den enda begränsningen av storleken på expansions-efterfrågan i avdelning I med andra ord, industrialiseringstakten — ligga i kapitalisternas förmåga att ackumulera. Denna förmåga är naturligtvis motsatta sidan av deras efterfrågan på konsumentvaror, och den bestämmas även av samma två faktorer, nämligen fördelningen av inkomsten mellan arbetare och kapitalister samt av den takt i vilken kapitalisterna ackumulerar.

Våra huvudsakliga slutsatser fram till denna punkt kan formuleras i två korta påståenden. 1. Ett underutvecklat lands ekonomiska utveckling innefattar en period av industrialisering, då efterfrågan på produkter från avdelning I i en anseelig utsträckning kommer från avdelning I själv. 2. Ju högre vinsterna är och ju starkare kapitalisternas strävan är att ackumulera, desto långsammare växer konsumtionen och desto högre blir industrialiseringstakten.⁵

Låt oss nu analysera vad som händer när industrialiseringsskedet går mot sitt slut. Basindustrier har skapats, det finns ett järnvägsnät, och så vidare. Avdelning I har med andra ord byggts upp i så stor utsträckning att den kan tillgodose all den efterfrågan avseende re- och nyinvesteringar som kommer till uttryck i avdelning II. Om vi utelämnar frågan om nya industrier, (vilken vi kommer att beröra senare), kommer avdelning I inte längre att uppvisa någon betydande efterfrågan på sina egna produkter. Den expansionsefterfrågan som uppstår inom avdelning I härledes ur den gradvis stigande efterfrågan på ersättningsanskaffningar i avdelning II och i mycket mindre utsträckning från avdelning I själv. Med andra ord bortfaller helt enkelt det mesta av efterfrågan på nyinvesteringar i avdelning I, allt eftersom industrialiseringsskedet närmar sig sitt slut. Låt oss lägga märke till att detta inte innebär att tillväxten i vare sig konsumtion eller efterfrågan på nyinvesteringar blir långsammare eller ens upphör då det gäller avdelning II. Det är följderna av det enkla faktum att avdelning I har byggts upp till en nivå där man kan handskas med nuvarande och framtida krav på dess tillverkning, och att det helt enkelt skulle innebära att man samlade överskottskapacitet, om man fortsatte att öka produktionen i den takt som man gjort tidigare.

Frågan uppstår nu huruvida det finns någonting i den kapitalistiska ekonomins mekanism, som har en benägenhet att framkalla en motvikt till den sjunkande efterfrågan på nyinvesteringar i avdelning I. (Vi kan anta att det händer gradvis, så att vi inte för in problemet med plötsliga rubbningar eller omedelbara anpassningar.) Klassiska och nyklassiska teoretiker skulle i de flesta fall ha besvarat den här frågan jakande. De skulle ha hävdats att prismekanismen åstadkom en sjunkande profitkvot (eller ränta) vilken i sin tur hämmade investeringarna och stimulerade konsumtionen. Detta kunde försiggå antingen på ett av två sätt eller på bägge. För det första, skulle vinsten kunna sjunka så pass mycket att kapitalisternas relativa andel minskade, eller, med andra ord, så att inkomster överfördes från dem som investerar till konsumenterna. För det andra, skulle den lägre vinsten i varje fall medföra att kapitalisterna investerade mindre och konsumerade mera. Om vi skall illustrera skeendet med hjälp av vårt schema som innefattar två avdelningar, skulle resultatet bli att den brist i

⁴ Resonemanget kan ytterligare åskådliggöras med hjälp av det amerikanska järnvägsnätets tillväxt. Antal mil ökade i en utomordentligt snabb takt från mitten av adertonhundratalet fram till omkring 1910, då tillväxten avtog nästan lika plötsligt som den hade börjat. Under hela den period som kännetecknades av en snabb expansion, låg byggandet långt före, och ibland mycket långt före, efterfrågan på järnvägens tjänster. Efter det att det grundläggande järnvägsnätet hade fullbordats, följde ytterligare investeringar (i att bygga dubbla spår och liknande) vilka anpassades till de krav som trafiken ställde upp. Detta är ett ytterlighetsfall, men det fenomen som åskådliggörs är typiskt, inte bara för enskilda näringsgrenar, utan för avdelning I i sin helhet.

⁵ Lägga märke till att om konsumtionsökningen var snabbare, skulle industrialiseringstakten skäras ner i två etapper: för det första, därför att investeringstakten skulle vara lägre, och för det andra, därför att en större del av investeringarna skulle gå till avdelning II.

totala efterfrågan som framkallades genom att expansionsefterfrågan försvann i avdelning I, kunde fyllas igen genom en ökad konsumtionsefterfrågan, å ena sidan, och en större efterfrågan på nyinvesteringar i avdelning II å den andra.⁶

I våra dagar är det emellertid omöjligt att vidhålla att det kapitalistiska systemet fungerar på detta sätt. De relativa andelarna har visat sig vara anmärkningsvärt tåliga och motståndskraftiga då det gäller förändringar under de mest skiftande förhållanden. Dessutom skulle mycket få personer fortfarande, hävda att det föreligger ett signifikant samband mellan enbart profitkvoten och kapitalisternas inställning till investering och konsumtion. Det finns med andra ord ingen anledning att anta, att det faktum att industrialiseringsskedet lider mot sitt slut, skulle sätta en mekanism i rörelse som påskyndar tillväxten av konsumtionen på bekostnad av investeringarna, och på så sätt kompensera den minskning som annars skulle uppstå till följd av att efterfrågan på expansionsinvesteringar i avdelning I försvinner. Om vi förutsätter att allt annat förhåller sig oförändrat, kommer frukterna av en industrialisering av det kapitalistiska systemet att förslösas i arbetslöshet och depression, i stället för att avnjutas i form av en snabbt stigande konsumtion.

Naturligtvis förhåller sig inte alla andra faktorer oförändrade, och nya företeelser kan komma emellan för att minska klyftan. Nya industrier framkallar till exempel vanligen en effekt som är besläktad med den verkan som industrialiseringen åstadkommer, och om dessa är tillräckligt många och betydelsefulla, kanske de kan hålla systemet i gång vid full kapacitet eller näst intill.⁷ Men i bägge fallen är verkningarna dömda att försvinna förr eller senare. *Tendensen* till sammanbrott är alltid förhållandevis i ett industrialiserat kapitalistiskt samhälle; depression eller stagnation eller vad vi än föredrar att kalla det, måste betraktas som dess normala tillstånd, i exakt samma bemärkelse som de klassiska och nyklassiska ekonomerna ansåg att ett jämviktsläge med full sysselsättning var det normala tillståndet för kapitalistiska ekonomier på varje stadium i deras utveckling.

II

Låt oss nu analysera fallet med en centralstyrd socialistisk ekonomi. I motsats till det kapitalistiska fallet bestämmes här allokeringen av resurserna till olika avdelningar och näringsgrenar av en central planeringsmyndighet; och man anpassar priser och inkomstflöden i stor utsträckning (vilket också sker med planeringsmyndighetens hjälp) i syfte att den resursfördelning som man bestämt sig för skall fungera friktionsfritt och effektivt.⁸

Vi förutsätter att en centralstyrd ekonomi befinner sig i samma situation som vi tidigare antog

⁶ Vid första anblicken kunde det förefalla som till och med i detta fall skulle det bli bekymmer i avdelning I, eftersom den ökade efterfrågan på nyinvesteringar från avdelning II i sig inte skulle vara tillräckligt stor för att kunna kompensera den minskade efterfrågan på nyinvesteringar som finns i avdelning I. Om man emellertid resonerar på detta sätt, uppfattar man schemat som alltför stelt. I själva verket kan en ansevärd del av de resurser som användes i avdelning I, snabbt förflyttas till avdelning II, och detta skulle med all säkerhet hända, med en föränderlig efterfrågestruktur av det slag som de äldre teoretikerna förutspådde. Företag som till exempel hade byggt nya fabriksanläggningar skulle nu börja bygga nya hus, de som gjorde lastbilar skulle tillverka personbilar, och så vidare. En störningsfri övergång vid slutet av industrialiseringsperioden — om det var möjligt — skulle med andra ord medföra en viss omedelbar expansion i avdelning II på bekostnad av avdelning I.

⁷ Nya eller förbättrade produktionsmetoder för existerande varor, gör problemet mera komplicerat. De kan kanske tränga undan, och ekonomiskt sett förstöra, de produktionsmedel som redan är i bruk. I denna utsträckning påminner deras verkan om den som nya industrier kan medföra. De kan emellertid också införas som en del av den process, vilken består i att ersätta utslitet kapital, och i så fall skapar de inte alls någon efterfrågan på nyinvesteringar. Om innovationer av detta slag införes av nya företag är det mera troligt att de kommer att medföra den förra effekten; om de introduceras av existerande företag, kommer den senare verkan att dominera. Problemet innefattar således inte bara teknologi, utan även industriell organisation.

⁸ Naturligtvis är detta påstående föremål för alla slag av inskränkningar, men det betonar vad som är viktigt ur vår nuvarande synvinkel, nämligen att den socialistiska centrala planeringen huvudsakligen behandlar produktionen och hänskjuter prissystemet (om vi använder uttrycket i dess mest omfattande betydelse) till snarast en biroll.

beträffande den kapitalistiska ekonomin, med andra ord, i början av en industrialiseringsprocess utan några sådana belastningar som brist på naturtillgångar och mänsklig arbetskraft kan innebära. Vi delar också in ekonomin i samma två avdelningar.⁹

Frågan om hur snabbt man skall industrialisera — eller för att framställa det på ett annat sätt, i hur stor utsträckning man skall bromsa konsumtionens tillväxt till förmån för investeringarna — kommer att avgöras av ett noga övervägt beslut från planeringsmyndighetens sida. Det bestämmes alltså inte som i den kapitalistiska ekonomin av inkomstfördelningen och den strävan som finns hos en klass i samhället att öka sina rikedomar. Detta grundläggande beslut kommer att tjäna som vägledning vid fördelning av resurserna mellan de bägge avdelningarna. För att försäkra sig om att penningefterfrågan 278 kommer att motsvara den valda allokeringsstrukturen, måste planeringsmyndigheten upprätta en nivå för konsumentvarupriser i förhållande till arbetarnas inkomster, vilken kommer att ge arbetarna precis tillräckligt med reell köpkraft för att den planerade produktionen i avdelning II skall absorberas. Ju snabbare industrialisering man beslutar sig för, desto högre blir konsumentvarupriserna och vice versa. Den inkomst som tillfaller staten från detta pålägg kan betraktas som vinst, eller den kan ta sig uttryck i omsättningsskatt, eller också kan en kombination av dessa metoder användas. För enkelhetens skull och för att underlätta jämförelsen med det kapitalistiska fallet, skall vi referera till det som en vinst. Det är emellertid viktigt att lägga på minnet att vinst i det socialistiska samhället inte är en avgörande faktor i en ekonomis verksamhet i samma bemärkelse som i det kapitalistiska samhället; vinsten är här bara ett mått på vad som undanhålles från den aktuella konsumtionen i syfte att senare investeras.¹⁰

Under industrialiseringsskedet ökar efterfrågan på nyinvesteringar för egna produkter i avdelning I i bägge typerna av ekonomi. Denna ökning är större ju snabbare industrialiseringen fortgår. När sedan industrialiseringen lider mot sitt slut minskar denna efterfrågan, likaledes i bägge fallen, till en obetydlig del av sin tidigare storlek. Frågan är huruvida detta förhållande skulle vara en källa till svårigheter i den socialistiska ekonomin, som vi har sett att det var för kapitalismen.

Svaret är förvisso att det inte finns den minsta anledning till att så skulle vara fallet. Då den centrala planeringsmyndigheten ser att den grundläggande uppbyggnaden av landets industriella utrustning är i det närmaste fullbordad, kommer man att flytta över resurser till avdelning II så snart som dessa blir tillgängliga, och man kommer även att föra över större delen av nya investeringar till avdelning II för att de skall kunna utvecklas ytterligare där. Den centrala myndigheten kommer med andra ord att planera för en mycket snabbare expansion av produktionen av konsumentvaror. Och för att försäkra sig om att denna ström av konsumentvaror finner en marknad där de kan avsättas, behöver myndigheten endast successivt sänka priserna. Detta kommer förvisso att innebära en ständigt sjunkande vinst som tillfaller staten, men det kommer endast att vara en teknisk detalj, vilken det inte skulle falla någon in att oroa sig över i ett socialistiskt samhälle. Med andra ord förebådar under socialismen slutet av industrialiseringsskedet inte en period av kontinuerlig depression (faktisk eller potentiell) utan snarare en tid då det råder äkta fullbordan av alla förhoppningar.

III

Orsaken till skillnaden mellan kapitalism och socialism såsom den avslöjas i den analys vi just gjort, är ett ytterst intressant och viktigt problem. Det ligger emellertid inte inom ramen för ekonomisk teori, utan anknyter snarare till vad man skulle kunna kalla ekonomisk sociologi. Som vi har antytt tidigare ligger förklaringen i grund och botten i vinstens helt

⁹ Uppdelningen av ekonomin i avdelningar beskriver den fysiska produktionsprocessen, vilket väl knappast behöver betonas, och inte tillverkningens sociala organisation. Det kan således användas vid analyser både av kapitalistiska och socialistiska ekonomier.

¹⁰ Och även till andra offentliga ändamål, men vi bortser från denna sida av problemet.

annorlunda karaktär och roll i de två samhällstyperna. Under kapitalismen är vinsten den källa ur vilken den ekonomiskt härskande klassen får sin inkomst. Den utgör så att säga den ekonomiska grundvalen för denna klass' egentliga existens. De intressen som denna klass har i att upprätthålla vinsten som sådan, och även en stor vinstvolym — dessa bägge begrepp är i själva verket inte skilda problem enligt kapitalisterna — är absolut det mäktigaste och mest försvarade intresset i det kapitalistiska samhället. Kring vinsten bygger man upp varje tänkbart slag av stöd och skydd — ekonomiskt, institutionellt, legalt och ideologiskt.¹¹ Vinsten är a och o i det kapitalistiska samhället. Härav följer att när det är nödvändigt för kapitalismens ekonomiska verksamhet att drastiskt och stadigt sänka vinsten och/eller ett användande av vinsten, vilket är i direkt strid med kapitalisternas vilja så fångas systemet i en mycket påtaglig motsägelse.¹²

Kapitalismen kan tillfälligt räddas från denna motsägelse med hjälp av nya industrier; med större eller mindre framgång kan man söka undkomma genom imperialism och militarism; man kan även försöka jämka på systemets funktionssätt med hjälp av beskattning och ökade statsutgifter, men även detta kan företagas med större eller mindre framgång och kommer med all säkerhet att möta växande motstånd från kapitalisterna själva. En sak står emellertid fast: så länge som systemet fortfar att vara kapitalistiskt, kan man aldrig *avskaffa* motsägelsen.

Och det är just vad socialismen gör. Under socialism är vinst över huvud taget inte något slag av inkomst. Ingen har några *vested interests* vare sig i att upprätthålla den som ett ekonomiskt begrepp eller som en ekonomisk storhet. Vad som än krävs att man skall göra med vinsten för att systemet skall fungera störningsfritt, så kan detta utföras utan något motstånd och utan omsvep.

Detta är förvisso endast en av de många olikheter som finns mellan kapitalism och socialism. Men det är säkerligen, enligt min uppfattning, en av de mest betydelsefulla skillnaderna och även mest, långtgående i sina följder.

---

¹¹ Det som ofta kallas graden av monopolism (i ekonomin i sin helhet) är ingenting annat än en återspeglning av kapitalisternas framgång med att sätta upp ekonomiska, institutionella och legala skydd för sina profiter. De ideologiska stöden för detta slag av verksamhet är högst varierande, allt ifrån ett förhållande av den privata företagsamheten via ett smädande av den som sänker priserna till bannlysning av de radikala.

¹² Jämför med anmärkningen i Schumpeters kommande *History of Economic Analysis*; 'Om ett system eller en modell som på ett riktigt sätt ger uttryck för de grundläggande dragen i det kapitalistiska samhället, innehåller motsägelsefulla ekvationer, skulle detta utgöra ett bevis på att det förekommer inneboende besvärigheter i det kapitalistiska systemet — ett bevis på verkliga, i stället för påstådda, "motsägelser inom kapitalismen".' (Del IV, Kapitel 7, Avdelning 3, Not 17.) Vi behöver inte påpeka att det verkliga i motsägelserna inte är beroende av om de beskrivs med hjälp av en ekvation eller inte. Anledningen till att ekonomer i allmänhet inte har velat erkänna den motsägelse som vi har diskuterat, är helt enkelt att de har missuppfattat eller bortsett från vinstens roll i det kapitalistiska samhället som helhet. Det finns nog inget annat sätt att förklara till exempel Keynes' berömda avsnitt om 'rentierens euthanasi'. (*General Theory*, s. 375-376.)